บทวิจารณ์หนังสือ:

ปกรณ์ ลิมปนุสรณ์: แปล. (2553). **คัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อ.** (พิมพ์ครั้งที่ 2): สร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด,280 หน้า.

ผู้วิจารณ์ :
รศ. ประสิทธิ์ ทองแจ่ม
Assoc.Prof. Prasit ThongJaem
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Suratthani Rajabhat University
Email: prasit@sru.ac.th

มีเรื่องเล่าของชาวเต๋า กล่าวว่า

อำมาตย์ฮวง นั่งอยู่ในคฤหาสน์ของเขา กำลังอ่านหนังสือ ส่วนช่างทำล้อเปียง กำลังทำล้ออยู่ข้างล่าง เขาวางค้อนและสิ่วของเขาไว้แล้วเดินขึ้นบันไดไปพร้อมกับพูดว่า “ข้าเสี่ยงมาถามใต้เท้าว่า กำลังอ่านเรื่องเกี่ยวกับอะไร”

อำมาตย์พูดว่า “เป็นถ้อยคำของปราชญ์”

“นักปราชญ์เหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่” เปียงถามต่อ

“พวกเขาตายแล้ว” นั่นเป็นคำตอบ

“ถ้าเช่นนั้น” เปียงพูด “อะไรที่ทำให้ใต้เท้าที่เคารพของข้ามาอ่านหนังสือที่เป็นกากตะกอนของชายชราเหล่านั้นอยู่ล่ะ”

อำมาตย์พูดว่า “เจ้าเป็นแค่ช่างทำล้อ เจ้ากล้าดีอย่างไรถึงมาพูดเกี่ยวกับหนังสือที่ข้ากำลังอ่าน เจ้าจงตอบข้ามาให้กระจ่าง ไม่อย่างนั้นข้าจะสั่งประหารเจ้า”

ช่างทำล้อพูดว่า “ข้าในฐานะคนรับใช้ของท่าน จะขอมอบสิ่งนี้ผ่านสิ่งที่ข้าทำในการทำล้อ หากข้าทำด้วยความอ่อนโยน ก็จะนำความรื่นรมย์มาสู่ข้า แต่ทว่าสิ่งที่ออกมาอาจไม่แข็งแรงพอ แต่ถ้าข้าทำด้วยความรุนแรง ถึงจะเป็นการทำงานอย่างหักโหมแต่ข้อต่อก็อาจ

เข้ากันได้ไม่สนิท หากการเคลื่อนมือของข้าไม่นิ่มนวลเกินไปและไม่รุนแรงเกินไป ข้าก็จะทำได้ดีที่สุด แต่ข้าไม่สามารถบอกได้ว่าจะทำแบบนี้ได้อย่างไรโดยอาศัยคำพูด”

ช่างทำล้อกำลังพูดว่า “ข้ายังมีชีวิตอยู่ ข้ารู้เทคนิคต่างๆ แต่ข้ายังไม่สามารถสื่อมันออกมาได้ ข้าไม่สามารถโอนย้ายความรู้ของข้า ถึงข้าจะมีชีวิตอยู่ ข้ารู้ และข้าก็รักลูกชายของข้า ข้าอยากจะสอนเทคนิคต่างๆ ให้แก่เขา ข้าอายุมากแล้ว ในวัยเจ็ดสิบ ข้ายังคงทำงาน ถ้าสามารถสอนลูกชายของข้าได้ ข้าก็จะเกษียณ แต่ถ้าในขณะที่ข้ายังมีชีวิตอยู่ข้าไม่สามารถสื่อมันออกมา แล้วบรรดานักปราชญ์ชราเหล่านั้นที่ตายแล้วจะสื่อบางสิ่งที่เป็นประสบการณ์เหล่านั้นออกมาได้อย่างไร ถ้ามันไม่สามารถสื่อออกมาได้ ตอนที่ท่านเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่แล้วมันจะสื่อออกมาได้อย่างไรในตอนที่ท่านเหล่านั้นได้ตายไปหลายศตวรรษแล้ว ท่านอย่าได้มัวเสียเวลาของท่านเลยครับใต้เท้า” เขาพูด “นี่มีแต่ขยะไร้สาระทั้งเพ” (ประพนธ์ ผาสุกยืด; 2551, 219-221)

นั่นเป็นตัวอย่างของคำตอบ เมื่อถามว่าเต๋าคืออะไร มักจะได้เรื่องเล่าเป็นคำตอบที่ผู้อ่านต้องวินิจฉัย มันเป็นวิธีการของนักเล่าเรื่องชั้นครูและเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดที่จะพูดถึงสิ่งที่ไม่สามารถสื่อออกมาได้ตรงๆ จึงไม่ใช่เรื่องเล่าธรรมดา ไม่ใช่เพื่อความบันเทิง แต่ต้องการบอกบางสิ่งแก่ผู้ที่ไม่ติดกับอยู่กับทฤษฎีซึ่งเป็นสิ่งที่ปิดตาย นิทานนี้เป็นปลายเปิด

เมื่อหยิบ “วิถีแห่งเต๋า” ที่แปลโดย พจนา จันทรสันติ มีข้อความที่น่าคัดลอก “คัมภีร์เต๋าเป็นเพียงคัมภีร์กระดาษ เป็นเต๋ากระดาษ หาใช่สัจจะที่แท้ไม่ เต๋ากระดาษนี้เป็นเครื่องช่วยนำไปสู่เต๋าที่แท้ เมื่อเราเข้าสู่เต๋าที่แท้แล้ว เราย่อมละลืมเต๋ากระดาษนี้เสียได้ดังคำกล่าวของจางจื่อ นักปราชญ์เต๋าผู้ยิ่งใหญ่ในยุคหลังที่กล่าวไว้ว่า แหไว้สำหรับจับปลา เมื่อจับปลาได้แล้วก็ลืมแหเสีย ถ้อยคำมีไว้สำหรับสื่อความหมาย เข้าใจความหมายแล้วก็ละเลยถ้อยคำนั้นเสียได้”

ในบรรดาคัมภีร์สำคัญ ประกอบด้วย คัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อ คัมภีร์เต่าของเลี่ยจื่อ คัมภีร์เต่าของจวงจื่อ สำหรับ เหลาจื่อ เลี่ยจื่อ หรือ จวงจื่อ เป็นใครนั้นยากที่จะค้น ควรได้ใส่ใจต่อสารัตถะของปรัชญาเต๋าที่กล่าวถึงวิถีมนุษย์กับธรรมชาติ อันเป็นภูมิปัญญาจีนย่อมสำคัญกว่า

แม้จะปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ “สื่อจี้” ของซื่อหม่าเชียน ก็ยังคล้ายกับมีเรื่องเล่าว่า เหลาจื่อ เป็นปราชญ์ร่วมสมัยกับขงจื่อ (ในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว 403-221 ก่อน คศ.) เคย

ทำหน้าที่ดูแลงานบรรณกิจของราชการ และได้ลาออกจากราชการ เดินทางออกจากแผ่นดินจีนไปทางทิศตะวันตกหลังจากทิ้งคำประพันธ์ 5,000 ตัวอักษร (81 บท) ไว้ให้แก่นายด่าน ไม่มีสิ่งอื่นให้รู้จักเหลาจื่อได้อีก การดำรงเป็นปริศนาของผู้ประพันธ์ชวนให้เป็นเสน่ห์และพิสูจน์คุณค่าของ “คัมภีร์เต้าเต๋อจิง”

หลังจาก พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา หนังสือเกี่ยวกับ เต๋า ทยอยออกมาและได้รับการตอบรับจากผู้อ่านอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะคัมภีร์ที่สำคัญอย่างคัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อด้วยแล้วได้รับการแปลเป็นภาษาไทยมากกว่า 20 สำนวน บางสำนวนได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง

สำหรับ “คัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อ” เล่มนี้ ผู้แปลเล่าว่า “คัมภีร์เต้าเต๋อจิง” ประกอบอรรถกถาภาษาจีนจำนวนนับสิบสำนวนวางขายอยู่ในตลาดหนังสือ เลือกจนได้เล่มที่ชำระโดยจังซงหญู มาใช้เป็นหลักในการแปล โดยมีเล่มที่ชำระโดยเฉินกู่อิ๋ง เทียบประกอบทั้งสองเล่มดังกล่าว เป็นการชำระตีความโดยอาศัยหลักฐานใหม่ ที่สำคัญคือตัวบทที่เขียนบนผืนผ้าไหมซึ่งขุดพบจากสุสานหม่าตุยเมื่อปี 1973 มาพิจารณาประกอบ (ส่วนหลักฐานล่าสุดอันได้แก่ตัวบทที่จดจารอยู่บนติ้วไม้ไผ่ ซึ่งขุดพบที่สุสานกัวเตี้ยนเมื่อปี 1993 นั้น ไม่ได้นำมาพิจารณาประกอบ)

ภายในเล่มแบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนแรกเป็นคัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อ 81 บท ทุกบทจัดรูปแบบการพิมพ์ตามต้นฉบับภาษาจีน โดยแยกคู่หน้าภาษาไทย-ภาษาจีนให้เกิดความสะดวกในการเทียบเคียง มีรูปศิลปะจีนแทรกเป็นช่วงๆ ทำให้ดูโปร่งสบายได้อารมณ์

ตอนสองเป็นคัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อ ฉบับแกะตราประทับโดยผู้อาวุโสไป่เทาเรียงลำดับจากบทที่ 1- 81 และภาคผนวกที่เล่าเรื่องคัมภีร์เต้าเต๋อจิง ฉบับภาษาไทย ซึ่งผู้แปล แนะนำหนังสือแปลภาคภาษาไทยไว้ 23 ชื่อเรื่อง

ด้วยวิวัฒนาการของความเป็นชาติมายาวนานของจีน ทำให้สั่งสมความรู้วิชาการ ภูมิธรรมและปรัชญาลุ่มลึกเป็นอย่างยิ่ง และปรัชญาเต๋ามีอิทธิพลต่ออารยะธรรมแทบทุกด้าน รวมถึงวิธีคิดที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยด้วย การค้นหาคัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อที่แปลเป็นภาษาไทยด้วยอยากจะเข้าถึงต้นตำหรับของคนที่มีความจำกัดด้านภาษา แต่ด้วยความลึกของเนื้อในคำและกาลที่ล่วงไปทำให้คำผสานกับทัศนะที่เปลี่ยน ประกอบกับลักษณะเฉพาะ

ของความเป็นปรัชญาของ เต๋า เข้าด้วยแล้ว จึงจำเป็นต้องตรวจสอบและเปิดรับฟังความคิดในแต่ละสำนวนแปล

“คัมภีร์โบราณของจีนเล่มน้อยนี้ไม่ใช่สำหรับไว้อ่านครั้งเดียว หรืออ่านด้วยทัศนะความคิดเดียว อีกทั้งผู้ที่มีจริตต่างกันก็ไม่ควรจะอ่านโดยได้ประโยชน์เดียวกันหรือได้อารมณ์เดียวกัน และถึงแม้จะเป็นคนคนเดียวกัน ความหมายความรู้สึกที่ได้จากการอ่านหนังสือนี้ในต่างกรรมต่างวาระก็ไม่น่าจะคงอยู่ในที่เดิม ดังนั้น หากการถ่ายทอดความในคัมภีร์โบราณเล่มนี้ เป็นไปในลักษณะหรือลีลาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไปทั้งหมด ก็จะไม่สามารถรองรับผู้สดับที่ต่างวัย ต่างเพศ ต่างจริต ต่างวุฒิ ต่างกาล ...เช่นนี้แล้ว ที่ข้าพเจ้าจะหวังให้ผู้ใดยึดติดอยู่กับการอ่านคำแปลคัมภีร์เล่มนี้อยู่เพียงสำนวนเดียว หรือหวังให้ใครมามีความคิดเห็นพ้องกับสำนวนแปลของข้าพเจ้าอยู่สำนวนเดียวนั้น ย่อมเป็นการหวังที่ขัดกับความเชื่อพื้นฐานอยู่” (คำนำของผู้แปล น.10) “...มุ่งหมายที่จะเสนอให้แก่ นักศึกษาผู้ต้องการพินิจพิจารณาความหมายของเนื้อหาและถ้อยคำในคัมภีร์อย่างตรึกตรองและเป็นอิสระ ไม่ได้มุ่งชี้ชวนให้เกิดแรงบันดาลใจในทางธรรมหรือเกิดความดื่มด่ำในเชิงสุนทรียะดังที่ควรจะเป็น...” (คำนำของผู้แปล น.16) นี่เป็นจุดยืนที่อ่อนน้อมและน่าชื่นชมประการแรก

วิถี อันอาจเต้าตามได้ มิใช่วิถีอันจิรัง
นามอันอาจขนานเรียกได้ มิใช่นามอันยั่งยืน
เมื่อปราศจากนาม ย่อมเป็นจุดเริ่มแห่งสกลสิ่ง
เมื่อขนานนาม จึงเป็นมารดาแห่งสกลสิ่ง
ดังนี้
มักไร้ปรารถนา ก็อาจพิจารณาความพิสดารเหล่านั้นได้
มักมีปรารถนา ก็อาจพิจารณาความเป็นไปเหล่านั้นได้
(บทที่1 น.2)

แม้ผู้แปลจะออกตัวมาตั้งแต่ต้น ก็เห็นอยู่ว่าสำนวนภาษางดงามและลุ่มลึก ถ่ายทอดออกมาอย่างเปี่ยมด้วยวรรณศิลป์ จึงอดไม่ได้ที่จะเสพและไตร่ตรองคำเพื่อสัมผัสปรัชญาที่สูงส่งนั้น ประกอบกับเชิงอรรถที่มีทั้งขยายความ หรือบอกเหตุผล หรือเตือนว่า “ผู้อ่านโปรด

ใช้วิจารณญาณ" ช่วยผู้อ่านอย่างมาก ทั้งในแง่การตีความและการตรวจสอบความเข้าใจ นี่เป็นลักษณะเด่นประการที่สอง

แนวคิดหลักในคัมภีร์ เป็นการคลี่คลายภูมิปัญญา ภูมิธรรมของจีนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตมนุษย์กับวิถีธรรมชาติ โดยมีภาวะการขับเคลื่อน 2 ลักษณะที่ตรงกันข้ามและรวมกันเป็นหนึ่ง แนวคิดที่สำคัญคือ ชีวิตที่เลื่อนไหลและเป็นไปตามวิถีธรรมชาติ โดยปราศจากการเร่งรัดหรือดัดแปลงใดๆ

หากมองด้วยสายตาวันนี้ นิพนธ์ทั้ง 81 บท เต็มไปด้วยตรรกะ โอโช (คุรุทางจิตวิญญาณชาวอินเดีย) กล่าวว่า "เพื่อเข้าใจตรรกะของเหลาจื่อ คุณต้องสร้างดวงตาขึ้น มันมองเห็นได้ยากมาก ไม่ใช่ตรรกะธรรมดาของนักตรรกวิทยา แต่เป็นตรรกะของชีวิตที่ซ่อนอยู่ ชีวิตที่มองเห็นได้ยากมาก ไม่ว่าอะไรก็ตามที่เขากล่าวผิวๆ นั้นจะไร้สาระ แต่ลึกลงไปมีความแน่นอนที่ยิ่งใหญ่บางอย่างอยู่ เราต้องเจาะให้ทะลุ เราต้องเปลี่ยนจิตของเราเองเพื่อเข้าใจเหลาจื่อ เขาใช้ภาษาในหลายทิศทาง บางครั้งเราเห็นเขาไปทางตะวันออก บางครั้งก็ตะวันตก เพราะเขากล่าวว่า ตะวันออกคือตะวันตก และตะวันตกคือตะวันออก พวกมันอยู่ด้วยกัน เป็นหนึ่งเดียวกัน เขาเชื่อในเอกภาพของขั้วตรงข้าม" (โตมร ศุขปรีชา, 2552 น. 220) นี่เอง ที่ผู้แปลได้พูดไว้ประโยคหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าได้พบ คัมภีร์เต้าเต๋อจิง ประกอบอรรถกถาภาษาจีนนับสิบสำนวน" ซึ่งทำให้เห็นความตั้งมั่นของผู้แปล ส่วนผู้อ่านจะอ่านแล้วได้อะไร เป็นอิสระอย่างเต็มที่ของผู้อ่าน ผู้แปลเพียงแต่ยื่นคัมภีร์กระดาษให้

เมื่ออ่านจบเล่มรอบแรก เหมือนได้รับมอบการบ้านจากครูที่จะต้องอ่านสำนวนแปลอื่นๆ และเทียบเคียงกับต้นฉบับภาษาจีนในคู่หน้า หรือค้นต้นสำนวนแปลภาษาอังกฤษประกอบ ก็มีคำแนะนำอยู่พร้อมแล้วในภาคผนวก ซึ่งจะเป็นการเติมเต็มหรือต่อยอด แล้วแต่กรณีของแต่ละคนที่สนใจ นี่เป็นลักษณะเด่นประการที่สาม

ทำไมต้องอ่านหลายครั้ง ทำไมไตร่ตรองและผลของการไตร่ตรองนั้นยังไม่เป็นข้อยุติ น่าจะกล่าวได้ว่า ก่อให้เกิดปัญญา

สุ่มมาสักบทใน 81 บท สมมุติว่าได้บทที่ 71 ความว่า

รู้ แต่คิดว่ายังไม่รู้ นั่นเป็นยอด
ไม่รู้ แต่คิดว่ารู้ นั่นคือวิปริต

มีแต่การรับความวิปริตว่าวิปริตเท่านั้น จึงทำให้ไม่วิปริต
ความไม่วิปริตของอริยมนุษย์
ก็ด้วยถือข้อวิปริตของตนว่าวิปริต
จึงไม่วิปริต
(วิปริต : ความบกพร่องจากภาวะปกติ อวิชชา)

ทำให้เห็นเนื้อของหลัก ขั้นตอนวิธีและวิธีการที่ผูกโยงกับวิพากษ์วิธีที่ก่อเอกภาพและบอกถึงเหตุผลของความยั่งยืนที่ได้รับการสืบทอดมายาวนาน (แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าเมื่ออ่านครั้งใหม่ ความคิดจะไม่เปลี่ยน)

เช่นนี้ กล่าวโดยไม่ได้สำรวจตลาดว่า น่าจะทำตลาดได้น้อยกว่าฉบับแปลของพจนา จันทรสันติ ที่แทรกความรู้ความเข้าใจบางประการไว้ด้วยอย่างน้อยช่วยคลี่คลายคำถามบางประการของผู้อ่านได้ เมื่อเล่มนี้มุ่งจะหยิบจำเพาะความในคัมภีร์มาแปล จึงขอยกคำพูดเพื่อสำเนียกในผลงานของโอโชที่ว่า

“เหลาจื่อรู้ดีว่า ความจริงไม่อาจบอกเล่า แต่ความพยายามจะกล่าวนั้นกระตุ้นบางสิ่งจะนำความกระหายที่ถูกเก็บกดไว้ขึ้นมา และเมื่อกระหายมาถึงผิวหน้า การแสวงหา การตั้งคำถามก็จะเริ่มขึ้น และเขาก็ได้พาคุณเคลื่อนไป”

เต๋าที่บอกเล่าได้ ย่อมมิใช่เต๋าที่แท้ (โตมร ศุขปรีชา, 2552 น. 228)

หากต้องการอ่านคัมภีร์เต๋าของเหลาจื่อ ฉบับแปลภาษาไทยที่พยายามรักษาความเดิมและพยายามตรวจสอบปัจจัยที่รายล้อมแล้ว ควรหยิบเล่มนี้มาอ่าน

เอกสารอ้างอิง

โตมร ศุขปรีชา (แปล) 2552. **คุรุวิพากษ์คุรุ.** กรุงเทพฯ: GM BOOKS.
ประพนธ์ ผาสุกยืด (แปล) 2551. **เต๋า : มรรควิถีที่ไร้เส้นทาง.** กรุงเทพฯ: ใยไหม ครีเอทีฟกรุ๊ป
พจนา จันทรสันติ(แปล) 2521. **วิถีแห่งเต๋า** กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.